

Hoe ermee om te gaan in de coachpraktijk?

Hoogbegaafd talent

Zeer intelligent, scheppingsgericht, uiterst sensitief en snel schakelend: hoogbegaafden hebben een bijzondere combi van talenten waar ze de wereld mee kunnen veroveren. Toch komt een aantal van hen niet tot zijn recht, want het managen van zoveel talent vraagt zelfkennis en wijsheid. Regelmatig is er sprake van ‘ontsporing’ en ook kunnen hoogbegaafden last hebben van onjuiste of dubbele diagnoses en stigmatisering. Als coach kun je een belangrijke rol spelen in het begeleiden van deze mensen.

AUTEUR: FRANK VAN DER MIJN

In een samenleving die als vanouds het credo heeft ‘doe maar gewoon, dan doe je gek genoeg’, valt het voor mensen met een grote en veelkleurige rijkdom aan vermogens niet altijd mee om het eigen talent te vieren. Kunstenaars, tegendraadse filosofen en wetenschappers: de geschiedenis kent vele mannen en vrouwen die aanvankelijk als wereldvreemd werden weggezet en soms ook pas postuum op enige eer konden rekenen. De huidige samenleving lijkt meer kansen te bieden voor mensen met uitzonderlijke gaven – want we willen en moeten allemaal uniek zijn en ons ook als zodanig profileren – maar die moet je dan wel herkennen. Dat is een zorg van de maatschappij

en zeker ook van hoogbegaafden zelf: regelmatig herkennen zij hun eigen sensitiviteit en intelligentie onvoldoende, waardoor hun talent zich niet optimaal kan ontplooiën. Hoe kun je hoogbegaafden uit de gevarenzone helpen en *into* het adequaat managen van hun talent? Er is inmiddels veel literatuur over verschenen waar je als coach uit kunt putten.

Wat kenmerkt hoogbegaafdheid?

Het blijkt lastig om wetenschappelijke uitspraken te doen over hoogbegaafdheid, want er zijn vele (vaak onderling tegenstrijdige) gedachten over en beschrijvingen van het fenomeen. Vaak vormt het IQ (met zijn wetenschappelijke

De huidige samenleving
lijkt meer kansen te
bieden voor mensen
met uitzonderlijke gaven

fundamenten) een centraal onderdeel, maar feitelijk blijkt dat slechts één aspect van hoogbegaafdheid. En sommige experts stellen dat zelfs een hoog IQ geen *must* is. Kooijman - Van Thiel (2008) refereert aan de vele denkmodellen die in de loop der tijd in zwang raakten; zo zijn er modellen die de aard van hoogbegaafdheid vooral beschouwen als biologisch (hoogbegaafdheid is aangeboren), cognitief (het is ontwikkelbaar) of psychologisch fenomeen (het kan alleen tot ontplooiing komen bij bepaalde persoonlijkheidskenmerken). Het bekende stigma van hoogbegaafdheid stond in *Intermediair* (2002):

“Het klassieke beeld van het begaafde kind is vrijwel identiek aan dat van de nerd. Het kijkt door een bril, heeft een afkeer van sport, onderhoudt weinig tot geen sociale contacten, zit altijd met de neus in de boeken of tuurt nachtenlang naar de sterrenhemel.”

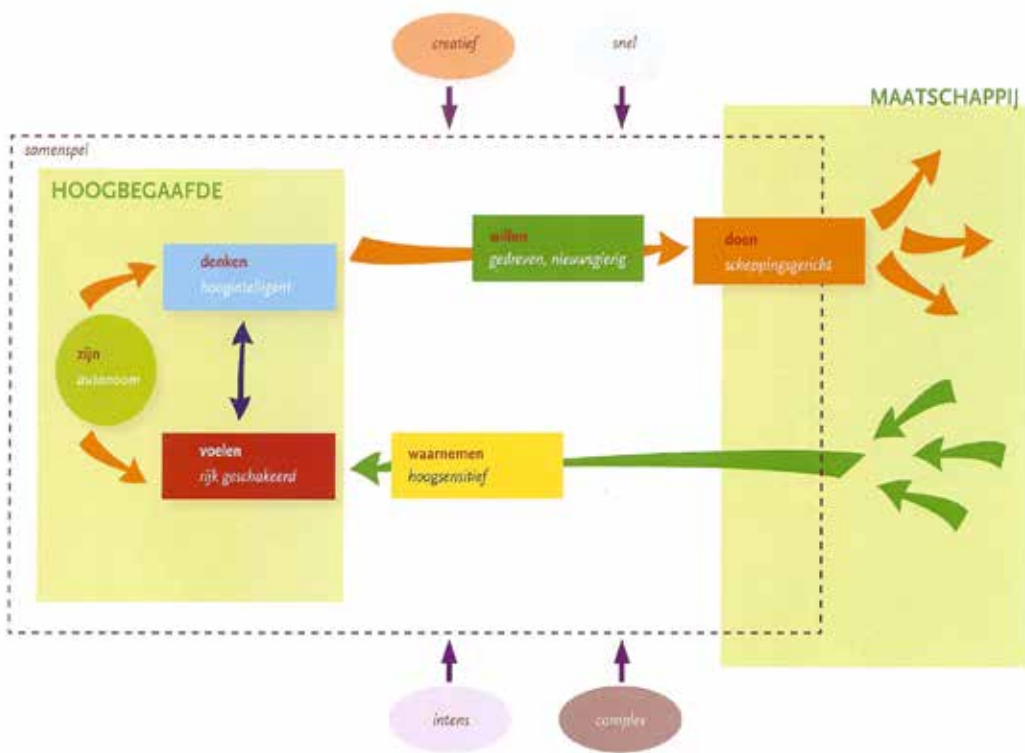
Volgens de auteur volstaan geen van bovengenoemde classificaties, laat staan het hardnekkige stigma dat hier is geciteerd. In Nederland is daarom een aantal jaar geleden een speciale werkgroep in het leven geroepen om met een meer werkbaar model te komen. Deze groep bestond uit een twintigtal experts die zelf ook

hoogbegaafd zijn en/of intensief met deze doelgroep werken. Zij waren nieuwsgierig naar de wijze waarop hoogbegaafden zelf naar het fenomeen kijken en hoe zij elkaar ervaren. Uit hun samenwerking ontstond het Delphi-model (zie Kooijman - Van Thiel et al, 2008). Dit model kenschetst hoogbegaafdheid als een positief en existentieel fenomeen:

‘Een hoogbegaafde is een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij schept plezier in creëren.’

De beschrijving wordt geplaatst in de context van de samenleving, waardoor de interactie tussen hoogbegaafde en de hem omringende wereld centraal staat (zie figuur 1). Hiermee ontstaan ook aanknopingspunten voor begeleiding, als blijkt dat een hoogbegaafde op één of meerdere onderdelen is doorgeschoten of uit balans geraakt.

Terwijl het boek van Kooijman - Van Thiel (2008) vooral aandacht besteedt aan zelfbeeld, onderzoek en theorie, valt het boek van Nauta en Ronner (2011) op door de grote rijkdom aan

© M.B.G.M. Kooijman - van Thiel c.s. Symposium 'Hoogbegaafd? Dat zie je zó!' 23 november 2007

Figuur 1. Het Delphi-model voor hoogbegaafdheid

casuïstiek, met name over hoogbegaafden bij wie er ergens in het (werkend) leven disbalans is opgetreden. Daarmee geven deze auteurs een behoorlijke kijk in de belevingswereld van hoogbegaafde mensen, maar ook in hun eigen keuken van begeleiden. Veel cases gaan over miscommunicatie vanwege het snelle schakelen van hoogbegaafden, waardoor zij de aansluiting met anderen missen. Dat leidt dan regelmatig tot excommunicatie en eenzaamheid. Anderen raken overbelast vanwege de veelheid aan prikkels die ze moeilijk kunnen managen, of omdat die multigetalenteerdheid tot onvoldoende focus leidt. Gebrek aan focus en 'met teveel zaken tegelijk bezig zijn' leidt dan weer makkelijk tot uitputting. En ook de combinatie van grote gedrevenheid en nieuwsgierigheid leidt gemakkelijk tot problemen. Veel problemen zijn terug te voeren op een verstoorde balans in het gevoelsleven.

Tussen misdiagnose en mismanagement

Uit het boek van Nauta en Ronner blijkt dat hoogbegaafdheid en stoornissen als ADHD en autisme soms samengaan. Toch is niet wetenschappelijk bewezen dat er een causaal verband bestaat. Veel hoogbegaafden hebben al diverse diagnoses achter de rug die hun talent in zijn vervorming diagnosticeerden als een stoornis, terwijl er eerder sprake zal kunnen zijn van 'mismanagement' van talent dat – in tegenstelling tot ontwikkelingsstoornissen en persoonlijkheidsproblematiek – wel degelijk kan worden bijgesteld. Dubbeldiagnoses en misdiagnoses komen beide voor. Er zijn verhalen bekend van mensen die al meerdere etiketten opgeplakt hadden gekregen voordat duidelijk werd dat er sprake is van hoogbegaafdheid. Geen stoornis dus, maar van een verstoorde verhouding met zichzelf en de buitenwereld. De auteurs schrijven in hun boek dat je 'herstelwerk' kunt

gaan doen als het stigma van stoornissen is ont-manteld. Herstelwerk houdt dan in: het eigen zelfbeeld herijken en versterken, het contact met het eigen gevoel herstellen en de relatie met anderen onderzoeken en ontwikkelen.

Mensen met een hoog IQ kunnen last hebben van een minder ontwikkelde sociaal-emotionele ontwikkeling, het EQ. Toch blijkt evenmin uit de literatuur dat hier een causaal verband bestaat. IQ en EQ zijn onvergelykbare grootheden. Het is het sensitieve karakter van veel hoogbegaafden waardoor zij in de problemen komen, zeker in hun jonge jaren. Als hun ouders zelf ook be-gaafd zijn, valt het de eerste jaren meestal mee; echt mis gaat het vaak pas op school. Door (zelf)ontkenning, 'erbij willen horen' en stig-matisering ontwikkelen hoogbegaafde (jonge) mensen dan te weinig vaardigheden om met die gevoeligheid om te gaan. Daardoor nemen ze in de loop van hun leven een zekere afstand van hun gevoelens en/of schermen ze zich van de buitenwereld af. Maar sociaal-emotionele vaardigheden zijn over het algemeen natuurlijk wel in aanleg aanwezig. Als coach kun je dat zien als uitgangspunt voor je begeleiding.

Coachen van hoogbegaafden

Als je 'hoogbegaafde' vervangt door 'mens', dan zie je nauwelijks wat er nu specifiek aan de begeleiding van hoogbegaafden is. Herstellen van contact met de binnenwereld, miscom-municatie, gebrek aan focus en koers: zijn dat geen kwesties die aan elk mens kunnen kleven? Hoogbegaafden zijn dus vooraleerst mens, zij het vaak in uitvergroete vorm. Er is meer talent, meer drive, meer gevoeligheid, enzovoort. Het is vanwege die uitvergroting dat er meer kan misgaan. Een derde van alle hoogbegaafden lijkt niet goed tot zijn recht komt (Nauta & Ronner, 2011). Dat lijkt een groter percentage dan bij 'gewone mensen' het geval is. Voordat ze in de spreekkamer komen is er al de nodige teleurstel-ling of uitputting ontstaan.

Een coach moet allereerst zelf bepalen of dit een interessante doelgroep is; het kan een specialisme zijn om je nader te bepalen op

hoogbegaafdheid; het vraagt echter geduld, inlevingsvermogen, snel mee kunnen schakelen en goede kennis van ontwikkelingsproblema-tiek. Vervolgens is de juiste attitude van belang: je moet de ander in zijn of haar begaafdheid helpen schitteren. Feitelijk verschilt die basis-houding natuurlijk niet van het meer reguliere coachen. Het helpt meestal enorm als je een cliënt (bij wie je hoogbegaafdheid vermoedt) het fenomeen helpt her- en erkennen; vaak hebben hoogbegaafde mensen zelf immers niet door dat het dit fenomeen is (en niet de één of andere stoornis) dat de disbalans veroorzaakt. Ze komen dan je praktijk binnen vanuit teleur-stelling, depressie of burn-out en ze hebben nogal eens te maken met onbegrip en stigmati-sering. De eerste stap is meestal het herstellen van het eigen gevoelsleven, al kan de ingang daartoe – juist vanwege het hoogbegaafde talent – 'zichzelf met hun hoofd leren begrijpen' zijn. Daarna kun je werken aan de communicatie met anderen en het versterken van het eigen ta-lent. Herkenning van de eigen kwaliteit van snel schakelen en de grote drang naar vernieuwing helpt enorm om de eigenwaarde te vergroten. Voor een coach en zijn cliënt zal het Delphi-model veel toegevoegde waarde hebben. Ze

'Veldkenmerken' van hoogbegaafd-heid

- Hoge intelligentie
- Rijke gevoelswereld en groot voorstellingsvermogen
- Snel kunnen schakelen
- Grote drive en nieuwsgierigheid
- Brede oriëntatie
- Groot creërend vermogen
- Hoge behoefte aan autonomie
- Grote intensiteit van (be)leven
- Het beter menen te weten dan anderen
- Verbaal en rationeel vaak sterk ontwikkeld

Onthoud ondertussen dat geen en-kele hoogbegaafde hetzelfde is...

kunnen allereerst checken of er hier echt sprake is van hoogbegaafdheid. Vervolgens kunnen ze in dialoog ontdekken en leren begrijpen hoe complex de wereld van de hoogbegaafde is.

Zoals bij elke ontregelde kwaliteit nodig is, is het ook hier zaak als coach uit de etikettering en stigmatisering van de ander te blijven. Een mens is altijd meer dan ADHD, autisme en hoogbegaafdheid. Bovendien is hoogbegaafdheid een talent en geen aandoening. Echter, minder nog dan bij de genoemde stoornissen het geval is, ontbeert hoogbegaafdheid vooralsnog een helder wetenschappelijk fundament. Het is daarmee balanceren tussen enerzijds inmiddels breder gedragen – maar wetenschappelijk amper bewezen – aannames over een fenomeen en de bijbehorende doelgroep en anderzijds de uniciteit van elk individu. Zoals dat bij elke cliënt het geval is, zou ik eraan willen toevoegen. Waar het helpt om de ander te leren kennen, kunnen een model en theorie verhelderend zijn, maar vervolgens moet je je op de ander in zijn eigenheid focussen. Wat is zijn of haar specifieke verhaal en ‘aanbod naar de wereld’? Dat helpen kennen is de taak van coaching.

Kennis opdoen en ontmoeten

Er zijn talloze ingangen om het fenomeen hoogbegaafdheid en de mensen erachter te leren kennen. Mensa bijvoorbeeld, de vereniging

5 Do's bij het begeleiden van hoogbegaafden

- Help je cliënt de specifieke aspecten van hoogbegaafdheid te begrijpen
- Werk aan herstel van contact met binnen- en buitenwereld
- Biedt structuur en planning
- Help bij het bepalen van prioriteiten
- Ondersteun bij de vertaalslag naar gedrag en vaardigheden

voor mensen met een hoge algemene intelligentie, is een plek waar (ook) hoogbegaafden elkaar ontmoeten. Mensa organiseert allerlei activiteiten, variërend van lezingen tot geheel verzorgde weekenden. Je kunt een keer mee als introducee, maar je wordt pas lid nadat uit een test blijkt dat je een hoog IQ hebt. Verder zijn er een HB-forum en diverse specifieke LinkedIn-groepen waar je je bij kunt aansluiten zonder dat je hoeft aan te tonen dat je ‘het bent’. En op de site van het Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen IHBV staan diverse artikelen. Het IHBV organiseert ook coachcafés. En tot slot: er bestaat zelfs een Fonds Hoogbegaafdheid, dat gelden inzamelt voor activiteiten zoals de jaarlijkse Dag van de Hoogbegaafdheid. Genoeg keuze dus voor het vergaren van kennis en voor ontmoeting! ■

Bronnen en verdere informatie

- Breedijk, J., & Nauta, N. (2012). *Hoogbegaafde pubers onderweg naar hun toekomst*. Amsterdam: Pearson
- Kooijman - Van Thiel, M. (red.), 2008. *Hoogbegaafd. Dat zie je zo! Over zelfbeeld en imago van hoogbegaafden*. Ede: Oya productions.
- Nauta, N, & Ronner, S. (2011). *Ongeleide projectielen op koers. Werken en leven met hoogbegaafdheid*. Amsterdam: Harcourt.
- ‘Mensa’ is een vereniging waar hoogintelligente mensen elkaar kunnen treffen. www.mensa.nl
- De startpagina voor hoogbegaafdheid: www.hoogbegaafd.startpagina.nl. En op www.hoogbegaafd-en-werk.nl staan veel links naar sites met kenmerken en activiteiten
- Talent is het tijdschrift over hoogbegaafdheid: www.tijdschrift-talent.nl
- Informatie over het Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen IHBV: www.ihbv.nl
- Fonds Hoogbegaafdheid: www.hoogbegaafdheid.nl en www.dagvandehoogbegaafdheid.nl